

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

تفسیر تطبیقی آیات الغدیر

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته فقه و معارف اسلامی

گرایش: قرآن

نگارش: محمد صابر جعفری

استاد راهنما: حجة الاسلام و المسلمین دکتر محمد فاکرمبیدی

استاد مشاور: حجة الاسلام و المسلمین علی خراسانی

شهریور ۱۳۸۶

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۸۸۸

تاریخ ثبت:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

□ مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه، به عهده نویسنده می باشد.

□ هرگونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع، بلا اشکال است و نشر آن در داخل

کشور منوط به اخذ مجوز از مرکز جهانی علوم اسلامی است.

تقدیر و تشکر

«من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق»

ضمن سپاسگزاری عمیق به درگاه خداوند متعال به خاطر توفیق انجام پژوهش، بر خود لازم می‌دانم که از مرکز جهانی علوم اسلامی و ریاست محترم آن و از مدیریت محترم مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی و کلیه اساتید و دانشمندان عالی رتبه به ویژه استاد راهنمای بزرگواریم جناب حجة الاسلام والمسلمین حاج آقای فاکر میبیدی «حفظه الله» که با راهنمایی‌های آموزنده و خیرخواهی‌های صمیمانه خود در نهایت لطف و کمال عنایت به هدایت پژوهش و تشویق اینجانب همت وافر گماشتند و از استاد مشاور ارجمند و فرزانه‌ام جناب حجة الاسلام والمسلمین حاج آقای علی خراسانی «زید عزه» بخاطر زحمات و اصلاحات مؤثرشان متواضعانه تشکر و سپاسگزاری را داشته باشم. بی‌تردید بدون راهنمایی و توجه این بزرگواران ارجمند، تلاش پژوهشی این حقیر به این غایت دلپذیر ره نمی‌سپرد و امیدوارم در ادامه راه و در پژوهشهای آتی نیز از رهنمودهای روشنگر و از رشحات فکری ایشان بهره‌مند باشم، اینجا فرصت را مغتنم شمرده و مراتب تقدیر و تشکر خود را از تمامی دست‌اندرکاران مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی و عزیزانی که به نحوی در به انجام رساندن این مکتوب یاری نمودند.

و همچنین از دوست عزیزم سید ابراهیم امینی که حروفچینی و صفحه‌آرایی این نوشتار را به عهده داشته‌اند ابراز می‌دارم.

تقدیم به

به سید اوصیاء رکن اصفیاء، عروة الوثقی و کلمه حسناى حق،
آقا امیرالمؤمنین حضرت علی بن ابی طالب (علیه آلاف التحية والثناء) مظلوم
تاریخ غدیر خم بوده و است.
تقدیم به او که به حق نیکوترین خلق خداوند و زیباترین جلوه حق است و
بزرگترین افتخارش آن بود که چشم در خانه خدا گشود و چشم در خانه خدا فرو
بست.

چکیده

رساله حاضر با موضوع تفسیر تطبیقی آیات غدیر در چهار فصل تدوین شده است:

فصل اول؛ شامل چهار گفتار می‌باشد. در گفتار اول از کلیات بحث شده، و در گفتار دوم مفاهیم لغوی و اصطلاحی امام و امامت، خلافت، عصمت، تفسیر و در گفتار سوم به مبانی مشترک تفسیری فریقین پرداخته شده است، در گفتار چهارم مبانی مختص فریقین بحث شده است.

فصل دوم؛ شامل آیه تبلیغ (قبل از غدیر) در چهار گفتار، در گفتار اول آیه تبلیغ از دیدگاه مفسران بررسی شده و در گفتار دوم آیه تبلیغ از دیدگاه روایات و در گفتار سوم به بحث غدیر پرداخته شده و در چهارمین گفتار به نقد و بررسی شبهات حدیث غدیر پرداخته شده است.

در فصل سوم؛ آیه اکمال (حین غدیر) در طی سه گفتار از دیدگاه مفسران، دیدگاه روایات در باره آیه اکمال، بررسی شبهات آیه اکمال.

در فصل چهارم آیه «سئل سائل» (بعد از غدیر) در سه گفتار بررسی شده در گفتار اول دیدگاه مفسران مطرح شده و در گفتار دوم روایات بیان شده در گفتار سوم به بررسی شبهات آیه «سئل سائل» پرداخته شده است.

در هر یک از این فصول ابتدا آیه مربوطه را آورده، سپس واژگان مهم آیه را معنی نموده و در ادامه دیدگاه‌های مفسرین اهل سنت و شیعه و روایات اهل سنت و شیعه و همچنین به بررسی شبهات پرداخته شده است.

۱	مقدمه:
۲	فصل اول: مفاهیم و کلیات
۳	گفتار اول: طرح تحقیق
۳	۱- بیان مسئله:
۳	۲- روش تحقیق:
۳	۳- روش گرد آوری اطلاعات:
۳	۴- پیشینه تحقیق:
۴	۵- ضرورت تحقیق:
۴	۶- سوالات تحقیق:
۴	۷- فرضیه های تحقیق:
۵	۸- هدفهای تحقیق:
۵	گفتار دوم: مفاهیم و واژه‌ها
۵	۱- امام و امامت در لغت
۶	۲- کاربرد واژه امام و مشتقات آن در قرآن
۸	امامت در اصطلاح فریقین
۹	امامت در اصطلاح اهل سنت
۹	۳- امامت در اصطلاح شیعه
۱۰	۴- معنای خلافت
۱۱	۵- معنای اصطلاحی نزد فریقین
۱۱	الف: معنای اصطلاحی خلافت نزد اهل سنت
۱۲	ب: معنای اصطلاحی خلافت نزد شیعه
۱۳	۶- امامت بالاتر از نبوت

۱۵	۷- شرایط امامت
۱۷	۱- ۷- عصمت
۲۰	۲- ۷- افضل رعیت باشد
۲۰	۳- ۷- علم و دانش
۲۱	۸- اهداف امامت
۲۲	۱- منصب ابلاغ وحی و تبیین احکام خدا
۲۳	۲- داوری در منازعات
۲۳	۳- اتمام حجت بر بندگان
۲۴	۴- برقراری عدل و امنیت
۲۴	۵- ارشاد و هدایت انسانها
۲۵	۹- امامت اهل بیت <small>علیهم السلام</small>
۲۷	۱۰- واژه تفسیر:
۲۸	گفتار سوم: مبانی مشترک تفسیری فریقین
۲۸	۱- امکان فهم قرآن و جواز تفسیر آن:
۳۰	۲- دلایل مخالفان امکان فهم قرآن کریم و تفسیر آن
۳۲	۳- بررسی ادله:
۳۴	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۳۴	۴- حرمت تفسیر به رأی
۳۵	۵- مصادیق تفسیر به رأی در دیدگاه فریقین:
۳۶	۶- حجیت سنت رسول اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small>
۳۶	۷- حجیت عقل در تفسیر قرآن کریم
۳۷	۸- دیدگاه دانشمندان در تفسیر عقلی قرآن کریم
۳۹	گفتار چهارم: مبانی مختص فریقین
۳۹	الف - حجیت سنت اهل بیت <small>علیهم السلام</small> در تفسیر قرآن کریم:

۴۲	ب - حجیت قول صحابه در تفسیر:
۴۵	فصل دوم: آیه تبلیغ (قبل از غدیر)
۴۶	آیه تبلیغ
۴۶	۱- واژه‌ها
۵۰	تعریف سیاق:
۵۰	۲- سیاق آیه
۵۴	۳- نقاط مشترک فریقین در آیه تبلیغ
۵۶	گفتار اول: آیه تبلیغ از دیدگاه مفسران
۵۶	الف: از دیدگاه اهل سنت
۶۳	ب: از دیدگاه شیعه
۷۲	ج: بررسی و جمع‌بندی دیدگاه‌ها
۷۵	د: نقد و بررسی و پاسخ به شبهات آیه تبلیغ
۷۹	گفتار دوم: آیه تبلیغ از دیدگاه روایات
۸۴	الف: از دیدگاه روایات اهل سنت
۸۷	ب: از دیدگاه روایات شیعه
۹۲	گفتار سوم: بحث غدیر
۹۲	الف: حجه الوداع:
۹۴	ب: واقعه غدیر:
۹۷	ج: حدیث غدیر:
۹۸	۱- بحث سندی:
۱۰۰	۲- بحث دلالی
۱۰۰	الف: معانی واژه مولی

۱۰۵	ب: مکان حدیث غدیر
۱۰۶	ج: زمان غدیر:
۱۰۸	د: اجتماع عظیم:
۱۰۸	هـ: مراسم ویژه بیعت:
۱۰۹	ع: اعطای سحاب به علی <small>علیه السلام</small> :
۱۱۱	ی: شعر حسان بن ثابت و برداشت وی:
۱۱۳	۳- بحث قرائن خارجیّه
۱۱۳	الف: احتجاج امام علی <small>علیه السلام</small> در زمان عثمان:
۱۱۵	ب: احتجاج حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small> :
۱۱۶	ج: احتجاجات سایر ائمه <small>علیهم السلام</small> و اصحاب ایشان
۱۱۷	۴- ایرادات بی دلیل بر حدیث غدیر
۱۱۸	گفتار چهارم: نقد و بررسی شبهات حدیث غدیر
۱۲۳	فصل سوم: آیه اکمال (حین غدیر)
۱۲۴	آیه اکمال
۱۲۴	۱- واژه‌ها
۱۲۸	۲- نقاط مشترک فریقین در آیه اکمال
۱۲۸	۳- سیاق آیه اکمال
۱۳۰	گفتار اول: دیدگاه مفسران درباره آیه اکمال
۱۳۰	الف: دیدگاه مفسران اهل سنت
۱۳۳	ب: دیدگاه مفسران شیعه در مورد آیه اکمال
۱۳۶	بررسی و جمع بندی دیدگاه‌ها
۱۳۶	الف - دیدگاه مفسران اهل سنت:
۱۳۶	ب - دیدگاه مفسران شیعه:
۱۳۷	گفتار دوم: دیدگاه روایات درباره آیه اکمال

۱۳۷	الف: روایات اهل سنت درباره آیه اکمال
۱۴۰	ب: روایات شیعه درباره آیه اکمال
۱۴۵	گفتار سوم: بررسی شبهات آیه اکمال
۱۵۰	فصل چهارم: آیه سئل سائل (بعد از غدیر)
۱۵۱	آیه:
۱۵۱	شأن نزول آیه:
۱۵۴	گفتار اول: دیدگاه مفسران درباره آیه سئل سائل
۱۵۴	الف - از دیدگاه مفسران اهل سنت:
۱۵۸	ب - از دیدگاه مفسران شیعه:
۱۶۴	گفتار دوم: آیه سئل سائل از دیدگاه روایات
۱۶۴	الف - از دیدگاه روایات اهل سنت:
۱۶۸	ب - از دیدگاه روایات شیعه:
۱۷۴	گفتار سوم: بررسی شبهات آیه سئل سائل
۱۷۷	جمع بندی و نتیجه گیری
۱۸۲	فهرست منابع و مآخذ

مقدمه

دانشمندان عقاید و مذاهب اتفاق نظر دادند که پس از پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله باید امام و رهبری در میان مردم باشد تا امور دینی و دنیوی آنان را رهبری کند ولی در اینکه این امام و پیشوا باید از جانب خدا تعیین شود و یا از طرف امت انتخاب گردد اختلاف نظر دارند.

آیا باید خدا چنین فردی را برگزیند و از طریق وحی الهی بوسیله پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به مردم معرفی گردد یا خود مسلمانان به انتخاب امام و رهبر خویش پردازد و او را انتخاب نمایند؟

پس از گذشت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله این دو نظر به صورت دو مکتب «مدرسه اهل بیت» و «مکتب خلفاء» در میان مسلمانان ظهور کرد و انشعابی در میان مسلمانان پدید آورد، و به مرور زمان طرفداران هر دو «مکتب» گفتگوهای گسترده‌ای انجام داده و هر کدام به گونه‌ای مناسب با وقت و عصر خود از مکتب خویش دفاع کردند.

پیروان این دو مکتب، دو گروه «شیعه» و «سنی» را تشکیل می‌دهند گروه نخست معتقد است که باید از امام علی بن ابی طالب علیه السلام و دیگر پیشوایان که همگی از طرف پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله معرفی شده‌اند، پیروی کرد و از این نظر به آنان شیعه علی علیه السلام می‌گویند گروه دوم مدعی است که از سنت پیامبر گرامی پیروی می‌نماید و از این جهت آنان به عنوان «سنی» مشهور گردیده‌اند.

از آنجا که ما به صحت و استواری مکتب خود عقیده‌مندیم فرزندان ما باید با خصوصیات این مکتب آشنا گردند و آن را با دلیل و منطق فراگیرند و از تقلید و عقاید پرهیزند در این صورت برای فراگرفتن این افراد هم که باشد باید مسائل مورد اختلاف را طرح و بررسی کنیم و مکتب خود را به اخلاف و جانشینان خود بیاموزیم و گرنه مکتب به دست فراموشی سپرده می‌شود و جز نامی از آن باقی نمی‌ماند.

خلاصه از دو نظر باید مسائل عقیدتی که بنیاد فکری هر مذهبی را تشکیل می‌دهد مطرح گردند.

فصل اول

مفاهيم و کلیات

گفتار اول: طرح تحقیق

۱- بیان مسئله:

مسأله تحقیق حاضر تفسیر آیات غدیر از دیدگاه علما شیعه و اهل سنت و بیان دیدگاههای آنان و بررسی شبهات و اثبات این آیات در فضیلت علی علیه السلام در غدیر خم است.

۲- روش تحقیق:

روش این تحقیق روش توصیفی تحلیلی بوده که پس از مراجعه به قرآن کریم و تفاسیر آن، و کتب تاریخ و روایات مطالبی راجع به موضوع جمع آوری و مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

۳- روش گردآوری اطلاعات:

روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای است. مطالب موردنظر از منابع کتابخانه‌ای بررسی شده و یادداشت برداری و فیش‌نویسی گردیده است.

۴- پیشینه تحقیق:

در رابطه با سابقه تحقیق تا آنجا که مورد بررسی و جستجو قرار گرفته، درباره این موضوع کتب نوشته شده و یا در لابه‌لای بعضی از کتب بطوری جزئی به مناسبت اشاره شده است. کتبی که مربوط به این موضوع است بطور مثال می‌توان به این موارد اشاره کرد:

الغدیر علامه امینی، عبقات الانوار حامد حسین لکهنوی، غایه المرام و حجه الخصام هاشم بحرانی، احقاق الحق مرحوم شوشتری، مجمع البیان طبرسی، المیزان علامه طباطبایی، روح المعانی آلوسی، الدر المنثور سیوطی، شواهد التنزیل حاکم حسکانی.

۵- ضرورت تحقیق:

حادثه غدیر خم به عنوان رخداد عظیم در تاریخ اسلام که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله حضرت علی رضی الله عنه را به دستور خداوند متعال به عنوان ولی و جانشین خود بر مردم معرفی کرد لذا به خاطر اهمیت موضوع حساسیت های به وجود آمده برخی اصل این واقع را انکار نمودند و عده ای هم تحریفات در این واقعه انجام داده اند و در حال حاضر هم یکی از مسائل مهم و مورد بحث بین علمای مسلمین است و اختلاف نظر و دیدگاه های مختلف در این زمینه وجود دارد، بنابراین به اهمیتی که این موضوع دارد ضرورت ایجاب می کند در این باره آشنایی و آگاهی بیشتر پیدا کنم و به قدر توانم به آن بپردازم.

۶- سوالات تحقیق:

الف: سؤال اصلی:

تفسیر تطبیقی آیات غدیر چگونه است؟

ب: سوالات فرعی:

۱- مفاهیم و کلیات را بیان کنید؟

۲- آیه بلغ را از دیدگاه مفسرین و محدثین شیعه و سنی بررسی کنید؟

۳- آیه اکمال را از منظر مفسرین و محدثین شیعه و سنی بیان کنید؟

۴- آیه سئل سائل را از دید علما و مفسرین و روایات شیعه و سنی بررسی کنید؟

۷- فرضیه های تحقیق:

آیاتی که دال بر واقعه غدیر خم است بر سه دسته تقسیم می شود، آیه ای که قبل از واقعه غدیر نازل شده، آیه بلغ است. آیه اکمال که در حین غدیر نازل شده است، و آیه سئل سائل که بعد از واقعه غدیر نازل گشته است. اکثر علما و مفسرین و محدثین فریقین تصریح کرده اند که آیات مذکور دال بر واقعه غدیر خم است.

۸- اهداف تحقیق:

هدف ما در این تحقیق اثبات و دفاع از اصل مهم اعتقادی که همان امامت است می‌باشد، شبهاتی که بر این اصل اعتقادی وارد شده است را پاسخ می‌دهیم، و دلالت آیات تبلیغ و اکمال و سئل سائل بر امر ولایت و امامت و تبیین مصادیق این آیات را بررسی می‌نماییم و همچنین تبیین موضوع امامت و خلافت برای مسلمین جهان از اهداف تحقیق حاضر می‌باشد.

گفتار دوم: مفاهیم و واژه‌ها

۱- امام و امامت در لغت

ابن فارس می‌گوید: در زبان عربی واژه امام به معانی گوناگون بکار می‌رود، مانند مقصد، مرجع، معلم، بخشی از زمین، ریسمان نباتی از آن جمله به معنای هادی، پیشوا و رهبر هم می‌باشد^(۱)

در کتب لغت آمده است که اگر کلمه امام از ریش امام به فتح همزه باشد به معنای جلو و پیش می‌باشد و اگر به کسر همزه باشد به معنای مقدم و مقتدا است و اگر از ریش ام باشد به معنای پایه و اصل هر چیز به کار می‌رود^(۲)

سخن ما در کلمه امام و امامت است که به معنای پیشوا و پیشوایی می‌آید، مرحوم راغب اصفهانی در مورد معنای امام می‌نویسد:

«الامام هو الذی یؤتم به انساناً کان أو کتاباً أو غیر ذلک محققاً کان أو مبطلاً و جمعه ائمه»^(۳)؛ «امام چیزی است که پیرویش کنند خواه انسان باشد یا کتاب یا هر چیز دیگری و آنچه پیروی شده است حق باشد یا باطل»

۱- ابن فارس، معجم مقاییس اللغه، ج ۱، ص ۲۱ از ماده ام

۲- راغب اصفهانی، المفردات، ص ۲۴ از ماده ام

۳- همان

از کلام راغب بدست می‌آید که امامت و رهبری تنها به انسان هدایتگر به مسیر حق منحصر نمی‌شود، بلکه دارای مفهومی گسترده است. این واژه در لغت و متون اسلامی هم برای بشر و هم برای غیر بشر به کار رفته است.^(۱)

بعضی لغویین گفته‌اند که: امام کسی است که در کارها به او اقتدا شود.^(۲) (الامام کل من اقتدی به وقدم فی الأمور والنبی والأئمه والخلیفه امام الرعیه والقرآن امام المسلمین).

«امام شخصی است که مقتدا بوده و در امور مقدم داشته شود، چنانکه نبی امام، ائمه، خلیفه امام مردم و قرآن امام مسلمین به حساب می‌آید»^(۳)

ابن منظور در مورد تعریف امامت می‌گوید:

(ام القوم وام بهم تقدمهم: وهی الامامه والامام کل من ائتم به قوم كانوا علی الصراط المستقیم او كانوا ضالین).

«قوم را امامت کرد و بر قوم امامت کرد یعنی بر آنها پیش افتاد و امامت به همین معنی است و امام کسی است که گروهی به او اقتدا کنند اعم از اینکه در راه هدایت باشند یا گمراهی»^(۳)

پس کلمه امام از لحاظ مفهوم یکی است و شامل همه نوع قیادت و هدایت می‌شود آن هدایتگر و قائد انسان باشد و قیادت انسان چه بر حق باشد یا بر باطل، یا طریق باشد یا کتاب باشد، یا لوح محفوظ باشد یا هر چیز دیگر، زیرا در مفهوم این واژه تقدم و اقتدا نهفته است.

۲- کاربرد واژه امام و مشتقات آن در قرآن

این واژه در متون اسلامی و بالخصوص در قرآن مجید هم برای بشر و هم برای غیر بشر بکار رفته است، این واژه با مشتقاتش در قرآن ۱۲ بار به معانی مختلف بکار رفته است، گاهی به صورت مفرد و گاهی به صورت جمع آمده، بعضی از آن آیات را در زیر می‌آوریم:

قرآن کریم در مورد انسان قائد می‌فرماید:

۱- همان

۲- ابن فارس، مقاییس اللغة، ج ۱، ص ۲۸

۳- ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۲۱۳

﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا﴾^(۱)؛ «و آنان را پیشوای مردم ساختیم تا (خلق را) به امر ما هدایت کنند».

و در جای دیگر می‌فرماید:

﴿وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ﴾^(۲)؛ «و برخی از آن بنی اسرائیل را امام

و پیشوایانی که خلق را به امر ما (نه به امر خلق) هدایت کنند قرار دادیم، برای آنکه (در راه حق) صبر کردند و در آیات ما مقام یقین یافتند».

و همچنین می‌فرماید: ﴿وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾^(۳)؛ «و ما را پیشوای اهل تقوا قرار ده».

می‌بینیم که در این سه مورد واژه امام و ائمه در مورد پیشوایان برحق استعمال شده است و همین‌طور

در مورد پیشوایان باطل می‌فرماید:

﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ﴾^(۴)؛ «و ما آن قوم را پیشوایان (ضلالت و) دعوت به دوزخ قرار

دادیم».

در اینجا فرعون و آل او را به عنوان ائمه نام برده است که روز قیامت پیشاپیش قوم خود حرکت کرده و آنها را به سوی جهنم می‌برند، چنانچه در جای دیگر سرنوشت هواداران رهبری فرعون این‌گونه بیان گردیده است:

﴿يَقْدُمُ قَوْمُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأُورَدَهُمُ النَّارَ﴾^(۵)؛ «پیشروی شود قومش را روز قیامت پس در آوردشان در

آتش».

و یا درباره لزوم مبارزه با سرمداران کفر می‌فرماید:

﴿فَقَاتِلُوا أُمَّةَ الْكُفْرِ﴾^(۶)؛ «در این صورت با آن پیشوایان کفر و ضلالت کارزار کنید».

۱ - انبیا: ۷۳

۲ - سجده: ۲۴

۳ - فرقان: ۷۴

۴ - قصص: ۴۱

۵ - هود: ۹۸

۶ - توبه: ۱۲

در این مورد واژه ائمه که جمع امام است در مورد پیشوایان باطل هم استعمال شده است و در یک مورد واژه امام بصیغۀ مفرد در مورد پیشوای حق و هم پیشوای باطل با هم بکار رفته است چنانکه در قرآن مجید آمده است:

﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ﴾^(۱)؛ «به یاد آر) روزی که ما هر گروهی از مردم را با پیشوایشان می خوانیم» علاوه بر اینکه واژه امام در مورد انسان‌ها بکار رفته به غیر انسان‌ها هم آمده است، مانند آیات زیر:

بزرگراه: ﴿فَانتَقَمْنَا مِنْهُمُ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ﴾^(۲)؛ «آنها را نیز به کیفر رساندیم و این هر دو شهر بر رهگذری آشکار قرار دادند»

کتاب: ﴿وَمِن قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً﴾^(۳)؛ «و به علاوه کتاب تورات موسی هم که پیشوا و رحمت حق بر خلق بود»

لوح محفوظ: ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْضَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾^(۴)؛ «و در لوح محفوظ همه چیز را به شماره آورده ایم»

آنچه از مجموع استعمالات واژه امام در قرآن به دست می آید یک معنی بیش نیست و آن عبارت است از مقتدا و پیشوا. این معنا جامع تمام معانی و استعمالات این واژه است و در تمام مصادیق امام صدق می کند.

امامت در اصطلاح فریقین

مسئله امامت یکی از مهم ترین مسایل اسلام می باشد و بیشترین و اهم ترین اختلاف میان شیعه و اهل سنت بر سر این مسأله بوده است، و چون این اختلاف یک اختلاف مبثایی است به همین علت درباره امامت تعریف های متفاوت و مختلفی توسط شیعه و اهل سنت ارائه شده است.

۱- اسراء: ۷۱

۲- حجر: ۷۹

۳- هود: ۱۷

۴- یس: ۱۲

امامت در اصطلاح اهل سنت

اقوال اهل سنت در این زمینه بسیار است، که ما به چند نمونه از آن اشاره می‌کنیم:

- ۱ - جرجانی می‌گوید: امامت مقام شخصی است که ریاست عام دین و دنیا را دارد^(۱)
- ۲ - عبدالرحمن ایجی می‌گوید: امامت خلافت رسول در اقامه دین و حفظ حوزه شریعت است که پیروی از او بر همه امت واجب است^(۲)
- ۳ - ابو حیب سعدی می‌گوید: امامت کبری از نظر علمای حنفی استحقاق تصرف عام بر خلق و ریاست دین و دنیا به جانشینی از پیامبر ﷺ است^(۳)
- ۴ - قاضی عبدالجبار می‌گوید: امام از نظر شرع کسی است که بر امت ولایت دارد و در امور آنان تصرف می‌کند آن‌گونه که بالای دست او دست نباشد^(۴)

۳- امامت در اصطلاح شیعه

اقوال شیعه در این زمینه بسیار است، که ما به چند نمونه از آن اشاره می‌کنیم:

- ۱ - سید مرتضی رحمته می‌گوید: (الامامه رئاسه عامه فی الدین بالاصاله لا بالنیابه عن من هو فی دار التکلیف)؛ «امامت ریاست عام دینی است که شخص از ناحیه خداوند نه به نیابت از مکلفان آن را دارا باشد»^(۵)
- ۲ - علامه حلی رحمته می‌گوید: امام کسی است که از سوی خدای متعال ریاست عام دین و دنیا را در دنیا دارا باشد^(۶)

۱ - جرجانی، سید شریف، التعریفات، ص ۱۶.

۲ - ایجی، عبدالرحمن، شرح المواقف، ج ۸، ص ۳۴۵.

۳ - سعدی، ابو حیب، القاموس الفقهی، ص ۲۴.

۴ - عبدالجبار، قاضی، شرح الاصول الخمسه، ص ۵۰۹.

۵ - سید مرتضی، رسائل الشریف الرضی، ج ۲، ص ۲۶۴.

۶ - علامه حلی، الفین، ص ۱۲.